

... Uvod ...

Glavni lik ove priče bio je čovek kojeg sam upoznao kada sam bio sasvim mali dečko, kao najboljeg prijatelja mog oca. '50-ih i '60-ih godina on nam je bio kao bogati rođak iz inostranstva. Kad god bi došao u Beograd – a to se dešavalo više puta godišnje – mama bi spremila božanstvenu večeru, tata bi otvorio Banatski Rizling i pumpao sodu iz bucmaste staklene boce pod gasom u čaše sa špricerom. Naš stan bi se napunio grohotnim smehom, vicevima i anegdotama. Meni je donosio najčudesnije poklone. Tada u Beogradu nije bilo mnogo igračaka. Märklin voz sa dve lokomotive, mnoštvo vagona i nekoliko metara šina, tunel, desetak kućica, pregršt malih ljudi i dvadesetak Matchbox automobilčića učinili da sam bio zvezda među drugarima.

Kada je mojim roditeljima bila potrebna pomoć, on je uskakako sa savetom, preporukama, vezama i parama. Kada smo bili kod njega u gostima on nas je nesebično čašćavao. Plaćao je gurmanske večere i vesele provode, kupovao galantne poklone.

Dok smo živeli u istom gradu, a ja sam već imao 15ak godina, družili smo se intenzivno, moji roditelji sa njim a ja sa njegovim sinovima. Kada je meni opet, tridesetak godina kasnije bila hitno potrebna pomoć da izbegnem učešće u jugoslovenskoj katastrofi, on je bio taj koji me je primio, podržao i zaposlio.

Bio je, kroz ceo svoj dugi vek uvek prepun životne radosti. Nije mi jasno kako je uspeo da bude i ostane takav, kada znam kroz šta je sve prošao. Umro je srećan i miran, iznenada i u snu, dva dana pošto sam ga jedne subote, kao i često pre toga – izvodio iz staračkog doma na ćevapčiče i pivo na ručak.

Ovaj roman se zasniva na stvarnim događajima i ličnostima, ali je i deo dešavanja izmišljen – događaji su se možda, verovatno, tako nekako odvijali... Posvećen je čoveku koji je uspeo da bude veći od života i koji je i pored svakojakih prepreka koje je 20. vek pred njega nabacivao, smogao snage da živi veselo, preduzimljivo, pošteno i uspešno i da uvek bude Srećan čovek.

... Dajte papire ...

“Dajte papire!” govori mrzovoljno na hrapavom engleskom vojnik, sedeći za jednim od prljavih stolova u prijemnom hangaru. Na čelu mu linija znoja, a na maslinasto-zelenoj košulji upadljive tamne, mokre fleke ispod oba pazuha. Upadljivo gusta crna brada i duge kike. Na vrh glave bela, vezena kipa. Ispružena, drhtava šaka nervozno i brzo savija i ispravlja prste.

Alfred spušta kofer i torbu sa leđa, popravljajući malo izgužvani sivi sako i pruža vojniku svežanj dokumenata, sto puta presavijanih potvrda i pasoša. Izvodi iz matičnih knjiga rođenih na srpskom i na nemačkom. Venčanica, boravišne dozvole iz Beograda i Beča. Gertin austrijski pasoš, njegov Jugoslovenski i radna knjižica... Potvrde sa Alexovim ocenama iz škole Oslobođeni Beograda. Danilov medicinski karton iz bolnice Narodni Front sa uverenjima o vakcinacijama novorođenčeta. Tupom mastiljavom olovkom na brodu popunjeni imigracioni formulari.

Gerta stoji tik iza njega držeći decu. Osvrće se da bi shvatila situaciju u kojoj se nalaze. Pogledom sistematično leti preko očokanih zidova hangara, umornih vojnika i stotina zgužvanih, anksioznih sapatnika. Kroz daleke, ljudskim dahom i isparenjima delimično zamagljene prozore hangara primećuje je da je počela da rominja kiša. Pre par minuta je bilo sunčano. U trenu pomisli Um Gottes Willen, ist das ein schlechtes Zeichen? – Pobogu, da li je ovo nekakav loš znak?

Vojnik dugo proučava dobijene papire. Ređa ih jedan do drugog na stolu, menja im redosled. Jedan gore, drugi dole, jedan levo, drugi još više na stranu... Konačno podiže pogled i preko debelih, prljavih naočara namrgođeno mumla, na engleskom:

“Ova potvrda iz bečkog porodilišta kaže da je vaš mali, kako se zove... da vidim... Alex Riedl, jeli... rođen ‘42. u Beču a ovaj vaš venčani list iz Beograda je iz 49-te, jel tako?”

“Da, da, to sve da,” muči se Alfred sa engleskim, “šta krivo?”

“Krivo ili pravo,” cinično se smeje vojnik pokazavši žućkaste zube, “jel ste vi to pravili dete osam godina pre braka?”

Podiže Alexov izvod iz matične knjige rođenih prema Alfredovom licu. Drugom rukom maše jednom od naoružanih vojnika koji je stajao nedaleko i odmah se uputio ka njihovom stolu.

“Ne, oficir, Alex imao drugi otac, Austrijanac, Riedl. Alex nije Melamed. On otac smrt, a ja drugi muž moja žena” traži reči, da objasni.

Vojnik sa puškom staje iza stola, visok i pogrbljen. Gleda ih bezizrazno. Gerta prilazi stolu i posmatra zabrinutim očima naizmenično svog muža, vojnika sa puškom i onoga sa naočarima i žutim zubima iza stola. Vidi da je vojniku kipa pričvršćena malom ukosnicom. Ona ne razume engleski, ali iz kretnji, tona i nekoliko prepoznatljivih reči shvata: nešto nije u redu sa Alexovim papirima.

Posle par napetih trenutaka činovnik nastavlja, gledajući sada u Gertu: “So, Alex is not his son – znači Alex nije njegov sin,” pokazuje prstom na Alfreda. “OK. A ko je onda bio njegov otac? Imate li neku potvrdu o njemu?”

Gerta zbunjeno gleda u muža i očima punim suza pita šta hoće? On joj glasnim šapatom prevodi činovnikov zahtev na nemački. Kroz glavu sevnu mračna misao: Sad' će ovde stvari da se izkomplikuju! "Ne, ne, sva dokumenta ovde. Mi, razumeš, nema više dokumenta. Tu sve!"

Vojnik insistira. "Pitaj ženu ko joj je bio prvi muž, otac ovog deteta, čime se bavio, gde, kada i kako je umro?"

Alfred objašnjava Gerti šta vojnik hoće i ona mu kaže šta da odgovori. Danilo počinje da se vrpolti u njenom naručju a Alex nestrpljivo cupka pored majčinih nogu i, sa brigom u glasu, zapitkuje Mammi, was ist? Mammi, was ist? – Mama, šta se dešava? Alfred nespretno zamuckuje i sa mukom nalazi engleske reči po mračnim hodnicima sećanja. Polako vojniku kaže "Alex otac pilot avijacija, kapetan Wolfgang Riedl, smrt u rat... 42... nije video sina nikad."

Na stolu se, pored papira, lampe, pečata i olovaka nalazi i malo dugme koje nisu do tada приметili. Znojavi vojnikov kažiprst, prljav ispod nokta, pritiska taster. Alfred pogledom prati vojnikovu ruku i misli kako će, kad ovaj pritisne, na podu ispod njih da se otvori rupa kroz koju će svi zauvek nestati. Sramota, bes i griža savesti se mešaju. U deliću sekunde tutnji mu kroz glavu Gertina želja da usvoji njenog Alexa i da ga privede, pre dolaska ovamo, u Mojsijevu veru. I seti se i svoje odluke da to ne učini, još! Da sam ga tada usvojio, možda... sada bi nam možda bilo sve lakše...

Ledeni vojnikov glas para mučnu tišinu: "Ti možeš da uđeš u Izrael, ti si Jevrejin. I ovaj Danilo može u Izrael, on je tvoj sin i još ćemo od njega napraviti dobrog Jevrejina! I tvoja šiksa Gerta može sa tobom iako je goj jer ti je ona supruga. Ovaj mali šegec međutim, kako se zove..." crni nokat traži ime po dokumentu. Pokazuje na dete i odrečno odmahuje glavom, tamne ortodoksne kike lete levo-desno oko njegovog lica. Saopštava "...Alex Riedl, e on ne može u Izrael! Ni nogom ne sme da kroči na naše tlo a kamo li da se ovde naseljava jer mu je tata bio pilot Luftwaffe! On mora natrag na brod i to iz ovih stopa jer Gibraltar za koji sat napušta pristanište. Sledeći!" više prema gomili iza Alfredovih leđa. Skupio je nemarno sve njihove papire u hrpu, ustao i gurnuo ih Alfredu u naručje. Rukom maše u stranu, da se sklone.

Gerta je razumela, zarumenela se, knedla joj stoji u grlu a suze nekontrolisano počеше da teku. Ich habe es dir gesagt! – Rekla sam ti! procedi prema mužu kroz skupljene zube. Alex je video svoju uplakanu majku i mračno, zabrinuto Alfredovo lice i sada sedi na prašnjavom betonskom podu pored stola i neutešno cvili. On je bucmast mališan sa kratko podšišanom plavom kosicom, izbrijanom koji santimetar iznad ušiju, sitan za svoje godine. Plače bez glasa, krupne suze se kotrljaju preko rozikastih obrašćića na njegove omalele kožne špilhozne i štraftasti džemper od sirove vune.

"Ali, moj sin, moj porodica, mi zajedno, por favor, ne može jedan uđe drugi ne uđe, razumeš!" zapomaže Alfred, dok se vojnik sa puškom iza stola polako ispravlja, napumpava. Za svaki slučaj, ako izbiju nesuglasice. Deluje kao da će svakog časa krenuti ka njima.

... Na kraju ...

Fizički posustao ali i dalje veselog duha, uz lascivne šale i radoznalo ispitivanje o svemu i svačemu, Alfred je smešten '99. u luksuzni starački dom kraj Beča. Bilo je oko toga malo povuci-potegni. Pre nego što je pala odluka, Danilo je razgovarao sa svima, telefonirao sa Miletom i Gordanom, saslušao Martu i Hildu i decu. Beograđani su bili zgroženi idejom i tvrdili da je u duhu i tradiciji našeg podneblja da se o starima naslednici brinu kod kuće. "Kad na mene dođe red ja ne bi nikad pristala da me smeštaju u dom!" rekla je Gordana Danilu a Miletu još dodala, kad je spustila slušalicu, "Neće ni dva meseca sastaviti u domu! To je kao smrtna presuda!". Mladi su Danilu rekli da treba pitati staroga šta on želi ("Pobogu, pa deda je još uvek potpuno pri svesti!") i ispoštovati njegovu volju. Hilda je iskreno ponudila da ga primi kod sebe u stanu i brine o njemu. Dano je obilazio bečke domove i razmatrao razlike u ponuđenim uslugama, sadržaju i kvalitetu. Posle razgovora sa ocem odlučio se za Betreutes Wohnen – život sa podrškom.

Alfred je mogao to sebi da priušti: prostrani apartman sa pogledom na bečku šumu, odlična kuhinja i svakodnevni lekarski nadzor i nega, lični fizio terapeut i trener... Kada hoće da bude sam, može da se zatvori u svoju sobu i bulji u televizor ili da čuti satima. Kada mu je do društva, ustanova pruža brojne aktivnosti prilagođene godištu kao i fizičkim i mentalnim sposobnostima stanara. Teniski i badminton tereni, bioskop, česti koncerti, biblioteka, bazen, izleti kombijem na događanja u gradu, teretana, kursevi kuvanja, sala za kartanje, diskoteka... Hilda ga je posećivala i izvodila u šetnje svakog dana, na koncerte i predstave svake nedelje. Dano je dolazio često a unuci, kako koji, par puta mesečno. Miletovi sin i snaja su ga, dok su još živeli u Beču, često posećivali u domu i vodili ga na zajednički ručak – leskovački roštilj – u obližnji srpski restoran blizu bečke šume.

U domu je Alfred uveseljjavao sustanare i osoblje vicevima i šeretlucima na raznim jezicima. "Jel znate onaj, kad je ludi Moša zvao kelnera i tražio dupli šnaps?" Sapatnici su se okupljali uvek posle ručka oko njega da čuju nove viceve i razvesele se. "Kelner primi porudžbinu i krene ka šanku a Moša ga opet zove 'Alo, konobar, molim Vas dođite' Konobar se vrati, misli gost je nešto zaboravio da poruči ali Moša mu traži dupli šnaps. 'Znam gospodine, evo donosim odmah!' 'Ma ne, konobar,' kaže mu Moša, 'ovo ti ja poručujem opet, da uhvatiš ritam!'"

Kada ostane sam, najčešće u ranu zoru budan, poluzatvorenih očiju razmišlja i traži mir sa sobom, sa bogom, sa uspomenama... 'E moj Alfi!' kaže on sam sebi. 'Gde si sve bio, šta si sve progurao... Nije ti bio loš ovaj život, nemaš začim da žališ, ali – da se ne lažemo – moglo bi sigurno sve još jedan put!' Nasmejao se naglas sam u sobi. 'A da li bi nešto radio drugačije, kad bi mogao ponovo? Koje odluke bi sada menjao?' 'Nije bio siguran šta bi različito uradio. 'Sve si izdržao, svakojakog dobra načinio, bogatsto stvorio a da čast nisi ukaljao! Bogami, ja ništa ne bih menjao, ipak sam ja zadovoljan!' 'Dugi sati u samoći u udobnoj sobi staračkog doma dali su mu vremena da prevrta sve filmove uspomena, da se seti – pošto ga je memorija, do kraja, sjajno služila – svega šta je postigao, da proveru i potvrdi sve vrednosti kojima se u životu vodio.

'Što ti je krug sudbine...' srediavao je kockice sećanja, 'Od Germana sam najviše propatio, sve su mi pobili i u logorima me držali a na kraju, kad su me i Jugoslavija i Izrael izneverili, opet sam kod Germana najviše i prosperirao...' Setio se ljubavi prema Gerti, svoje vernosti i svojih nevernosti, Raike – biologa iz Yagura i drugih beznačajnih avantura sa službenih putovanja, podsetio se redom svih prijatelja Makedonaca i Cigana iz mladosti, partijskih

drugova i buržuja iz Beograda, muzičara i čuvara i iz logora. Dok tako sedi smiren i prebira po uspomenu, vreme polako teče... Glad, žeđ, umor, bolovi... sve nekako umine i čovek lebdi kroz prošlost, na prečac mu se javljaju sećanja na prijatne događaje, na neprijatna iskustva... Nekad slike slede neshvatljivu logiku a ponekad su hronološki ili drugim analogijama povezane. Setio se i svojih razmišljanja o tome koliko je u životu imao sreće – slučajnih uspeha ili neuspeha, onih koje ne donose sopstvene radnje – a koliko je sam uspevao da svoje Gordijeve čvorove sam razreši. ‘A sreća, to drugo značenje iste reči, sreća kao veselje, radost, zadovoljstvo, uspeh, blagostanje i ispunjenje – toga sam imao na pretek. Zaista sam srećan čovek. Imao sam veselu iako siromašnu mladost, blage i požrtvovane roditelje i prijatelje, učestvovao u izazovnim projektima, družio se i prijateljevo sa divnim, poštenim i kreativnim ljudima, radio na interesantnim trgovinskim i inženjerskim poslovima i bio uspešan, stvorio bogatstvo ni iz čega, svirao i pevao, oženio divnu ženu i stvorio predivnu decu, pomogao mnogim znanim i neznanim ljudima... Zaista, ja sam srećan čovek!’

Razmišljao je i kako li je Alexu na plaži u sunčanoj Goji. ‘Da li sam ja kriv za to što je otišao? Kriv? Da li je to uopšte za nekoga loše? On, nadam se uživa, sigurno se skrasio – na samo njemu svojstven način. Verovatno sam jedini kome on nedostaje svo ovo vreme od kad je nestao ali meni nedostaje na neki čudan način... nedostaje mi kao deo Gerte, kao deo našeg zajedničkog života, kao deo naše mladosti i porodične istorije. Marti i deci? Danilu? Ne znam, valjda i njima nedostaje ...’ Zaključio je i da su blizanci ispali dobri mladi ljudi iako im je sigurno otac po nekad falio, ali je taj nedostatak Marta, u harmoniji sa novim mužem, nekako uspela da nadomesti.

Nije imao nad čim da se kaje a prolaznost je prihvatio sa staračkom mudrošću. O sumraku, u sobi staračkog doma odzvanjalo je, uz dva-tri tiha jednostavna akorda na njegovoj gitari, bolnim i kvrgavim prstima i hrpavim, jedva čujnim glasom

„Зайди, зайди, јасно сонце, Зайди, помрачи се...”

И ти, јасна ле месечино, бегай, удави се.

Црнеј, гору, црнеј, сестро, двајца да црнеме,

Ти за твоите лисја ле, гору, јас за мој`та младост.

Твоите лисја, гору сестро, пак ќе ти се вратат,

А мој`та младост, гору ле сестро, нема да се врати.”

Dao je sebi prolaznu ocenu. Ocenio je i da je u životu, kada je trebalo bio hrabar a kad je moralo i mudar, iskoristio je pomoć kad mu je nuđena i pružao je drugima, kao što dolikuje poštenim dobronamernim ljudima. ‘Eh, Bitola, Beograd, Osnabrik, Haifa, Beč, Tel Aviv... kad je sve to bilo... idem sada da se konačno ponovo nađem sa mojima... vreme mi je... 90 punih! Eheej, ko bi se tome nadao? Jedan se put učini čoveku prav a drugi kriv pa se čovek lomi, traži, bira, prosuđuje i osuđuje, sve dok na koncu ne uvidi da svaki put vodi k smrti... Samo, koji li će bog da me dočeka? Isus? Jehova? Onaj moj Abraham, što objedinjuje Jevreje, Muslimane i Hrišćane – ko zna... uskoro ću videti! I ko će odavde da me isprati? Kakav će biti moj *Kadiš*?’

Osmeh. Mrak. *Šeol*.